Методичні рекомендації
щодо навчання змісту предметів та інтегрованих курсів освітньої галузі
«Соціальна і здоров'язбережувальна» (5 клас)
у 2022-2023 навчальному році

Здоров'я – це гармонійна єдність фізичного, психічного та соціального благополуччя людини. Його відтворення можливе лише за умови цілеспрямованих об'єднаних зусиль медицини, освіти, кожної людини, зокрема, учня та сім'ї.

Для сучасної освіти однією з найактуальніших і гострих проблем постає збереження й зміцнення здоров'я учнів, учителів та формування в них позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

Зазначаємо, у залежності від безпекової ситуації в населеному пункті в закладі освіти освітній процес, може відбуватися: в очному режимі; дистанційному режимі; за змішаною формою.

Наголошуємо, у разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення під час очного або змішаного навчання, слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу.

З метою вшанування пам'яті, громадянської відваги та самовідданості, полеглих під час виконання бойових завдань, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, Президент України підписав Указ від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». Документом встановлено обов'язкове проведення щоденно о 09 годині 00 хвилин загальнонаціональної хвилини мовчання.

Неабияким випробування для кожного громадянина України є життя в умовах війни: постійно чути гул сирен, вибухи, ховатися в укриттях, страх, переживання, відчай. Особливо підтримки потребують діти. Рекомендуємо вчителям, які будуть реалізувати освітню галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна», сконцентрувати увагу на психологічній підтримці учнів. Доцільно проводити бесіди, психологічні хвилинки, виконувати різні вправи та завдання, руханки, метою яких є зменшення емоційного напруження та стресу в учнів. Пропонуємо добірку матеріалів психологічної підтримки та допомоги за покликанням: http://surl.li/cnuhc.

У разі погіршення епідеміологічної ситуації та з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби, рекомендуємо всім учасникам освітнього процесу дотримуватися протиепідеміологічних вимог у закладах загальної середньої освіти під час карантину, згідно з Постановою Міністерства охорони здоров'я від 06.09.2021 № 10 «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)».

Організацію освітнього процесу під час дистанційного навчання, рекомендуємо здійснювати відповідно Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання

організації дистанційного навчання», зареєстрованого в Міністерстві юстиції 28.09.2020 року за № 941/35224 (http://surl.li/crvbz).

З метою організованого початку 2022-2023 навчального року та впровадження Нової української школи в 5 класах, рекомендуємо опрацювати Постанову Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (http://surl.li/kenu); наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (http://surl.li/cbmtb).

У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту [2].

Акцентуємо увагу вчителів, курси, які реалізують зміст освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» мають бути спрямовані на розвиток в учнівства ключових, предметних і наскрізних компетентностей, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та самореалізації особистості.

Зазначаємо, компетентнісний потенціал соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі та базові знання учнів, зазначені в додатку 15 до Державного стандарту базової середньої освіти, а вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів – у додатку 16 до Державного стандарту базової середньої освіти.

У 2022-2023 навчальному році учні 5-х класів почнуть вивчати курси соціального та здоров'язбережувального спрямування за новими модельними програмами, які сприятимуть реалізації наступності між початковою та базовою середньою освітою у вигляді повного базового інтегрованого курсу, або у комплексі з іншими курсами.

З модельними навчальними програмами соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі можна ознайомитися на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» або за покликанням: http://surl.li/aphvt. Наводимо перелік модельних навчальних програм соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, які створено відповідно до Переліку модельних навчальних програм для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти Типової освітньої програми, для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 [5]:

«Здоров'я, безпека та добробут», 5-6 класи (інтегрований курс):

− модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Воронцова Т., Пономаренко В., Лаврентьєва І., Хомич О.);

− модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шиян О., Волощенко О., Гриньова М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорока І., Страшко С.);

− модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Хитра З., Романенко О.);

− модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Василенко С., Коваль Я., Колотій Л.);

− модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гущина Н., Василашко І.).

«Вчимося жити разом», 5-6 класи:

− модельна навчальна програма курсу морального спрямування «Вчимося жити разом. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Воронцова Т., Пономаренко В., Лаврентьєва І., Хомич О.).

«Культура добросусідства», 5-6 класи:

− модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт.-укл. Араджионі М., Козорог О., Лебідь Н., Потапова В., Унгурян І.).

«Етика», 5-6 класи:

− модельна навчальна програма «Етика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ашортіа Є., Бакка Т., Желіба О., Козіна Л., Мелещенко Т., Щупак І.);

− модельна навчальна програма «Етика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Пометун О., Ремех Т., Кришмарел В.).

«Програми курсів морального спрямування», 5-6 класи:

− модельна навчальна програма «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (автори Жуковський В., Сіданіч І., Грищук Д., Губеня І., Лахман Н.).

Відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, на реалізацію освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» виокремлено навчальне навантаження на рік: рекомендована кількість годин – 52,5, мінімальна – 35, максимальна – 105.

Зазначаємо, що навчання за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна» реалізується через обов'язковий інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут». За рішенням закладу освіти навчання за інтегрованим курсом «Здоров'я, безпека та добробут» може здійснюватися разом з іншими курсами, які мають затверджену Міністерством освіти і науки України модельну навчальну програму та відповідне навчально-методичне забезпечення [1].

Відео-презентації модельних навчальних програм «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)», етики та курсів морального

спрямування для закладів загальної середньої освіти можна переглянути за покликаннями: http://surl.li/cfoiu та http://surl.li/cnwbn.

Доцільно здійснювати навчання у поєднанні з модельною програмою «Вчимося жити разом», оскільки вона не дублює зміст базового інтегрованого курсу, а спрямована на набуття учнями психосоціальних компетентностей, сприятливих для етичної поведінки в контексті загальнолюдських цінностей, фундаментальних прав людини та принципів сталого розвитку [1].

Курс «Етика» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. Метою курсу є формування світогляду, формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям відповідальності у власній поведінці; виховання поваги до людської гідності й дотримання прав людини, демократичних цінностей, верховенства права, справедливості, неупередженості, рівності [5].

Метою курсу «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» є розкриття змісту духовності і моралі, розвиток пізнавального й емоційного інтересу учнів до вивчення курсу, розкриття особливостей і цінностей духовної і моральної поведінки особистості в сім'ї, класі, громаді, державі, природі та формування відповідних духовних і моральних компетентностей [5].

Курс «Культура добросусідства» сприяє гармонійному розвитку особистості здобувача освіти і вихованню освічених, соціально компетентних громадян, які поділяють демократичні цінності, відповідально ставляться до своєї громади, рідного краю, країни, дбають про власне здоров'я, безпеку і добробут, готові розвивати та примножувати природний, економічний і культурний потенціал України [5].

Зазначаємо, для ефективного навчання учнів за галуззю, учителю доцільно використовувати навчально-методичне забезпечення, яке має включати [1]:

− модельну програму;

− орієнтовну навчальну програму до модельної програми;

− підручники та посібники для учнів;

− методичні посібники для вчителя;

− зошити-практикуми для учнів;

− онлайн-курси для фахової підготовки вчителів за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна».

З прикладом повного навчально-методичного забезпечення для навчання учнів і підвищення кваліфікації вчителів можна ознайомитись за покликаннями: http://surl.li/cifsv та http://surl.li/cifsx.

Звертаємо увагу: головною ознакою навчання за освітньою галуззю є зосередження на розвитку особистого потенціалу учнівства, позитиві та формуванні відповідального ставлення до здоров'я. Це забезпечується дотриманням таких умов [1]:

− партнерство між учнями та вчителем, який є фасилітатором освітнього процесу;

− інклюзивність − усі учні класу залучені до навчальної діяльності;

− активне навчання, що враховує індивідуальні стилі сприйняття й стратегії навчання учнів: робота в групах, мозковий штурм, проєкти, тематичні дослідження, рольові ігри тощо;

− навчання на ситуаціях, наближених до реального життя (важливих для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації учнів).

Пріоритетними методами навчання для учнів є дослідницькі, творчі, проблемно-пошукові. Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проєктах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Зазначаємо, що на сайті Інституту модернізації змісту освіти створена сторінка «Навчально-методичне забезпечення 5-9 класи» (https://cutt.ly/DJIMo3n), на якій, зокрема, розміщено електронну таблицю «Навчально-методична скарбниця. НУШ 5-6 класи» (https://cutt.ly/EJIM3Rv).

Для урізноманітнення та зацікавленості вивчення учнями наскрізної теми «Здоров'я», рекомендуємо використовувати в роботі навчальні мультфільми. Пропонуємо ознайомитися зі збіркою мультфільмів для дітей про здоров'я за покликанням URL: http://surl.li/chzwx.

Для зняття втоми та емоційного напруження учнів рекомендуємо вчителям проводити під час уроків руханки та фізкультхвилинки [3]. Ознайомитися з добіркою фізкультхвилинок та руханок можна за покликаннями: http://surl.li/ckekv та http://surl.li/ckekq.

Зазначаємо, пальчикові ігри були створені для дітей дошкільного віку, початкової школи, але ними доречно користуватися і в середній школі, вони допоможуть вчителю не тільки розвивати мовлення та інтелектуальні здібності учня, а й знімуть психічне навантаження учасників освітнього процесу, стануть у нагоді для створення робочого ритму впродовж дня. Пальчикову гімнастику можна використовувати як додаткову паузу відпочинку на уроці, коли учням доводиться багато писати [3].

Рекомендуємо вчителям ознайомитися та використовувати в роботі вправи пальчикової гімнастики:

− пальчикова гімнастика «Майстерні руки»: http://surl.li/ppfq;

− пальчикова гімнастика «Олівець»: http://surl.li/ckeny;

− музична пальчикова гра «Сороконіжка»: http://surl.li/ckpxm.

У курсах освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» оцінювати потрібно не лише теоретичні знання учнів, а й їхню соціально-психологічну компетентність, яка передбачає баланс знань, умінь, ставлень та поведінки.

Рекомендуємо вчителям оцінювання здійснювати на позитивному ставленні до кожного учня, і враховувати не рівень недоліків та прорахунків а рівень особистих досягнень.

Оцінювання навчальних досягнень учнів включає формувальне поточне, підсумкове тематичне і підсумкове завершальне.

Поточне формувальне оцінювання має відбуватися на кожному уроці шляхом педагогічного спостереження вчителя за навчальними видами діяльності учнів, виконання ними групових та індивідуальних завдань, самооцінювання, аналізу учнівських робіт, застосуванням прийомів отримання зворотного зв'язку тощо.

Підсумкове тематичне оцінювання за кожним розділом модельної програми проводиться після завершення вивчення відповідного розділу.

Підсумкове завершальне оцінювання проводиться вчителем самостійно.

У першому семестрі 5-го класу підсумкове та/або проміжне оцінювання результатів навчання учнів доцільно здійснювати за рівневою шкалою, а його результати позначати словами або відповідними літерами: «початковий» (П), «середній» (С), «достатній» (Д), «високий» (В), та супроводжувати вербальною характеристикою з орієнтацією на досягнення учня/учениці (а не на помилки або невдачі) [4].

При переході від підсумкового оцінювання за рівневою шкалою у І семестрі до оцінювання за бальною шкалою в ІІ семестрі рекомендуємо, при виставленні річної оцінки орієнтуватись на оцінку за ІІ семестр, а можливу різницю між рівнями результатів навчання у І та ІІ семестрах ураховувати шляхом виставлення річної оцінки, що відповідає вищому показнику [4].

Учителям, які навчатимуть курсам, що реалізують освітню галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна», доцільно пройти безкоштовні онлайн-курси, які розроблені ГО Дитячий фонд «Здоров'я через освіту» у партнерстві з Міністерством освіти і науки України [6]:

− Основи здоров'язбережувальної компетентності: http://surl.li/ckehi;

− Вчимося жити разом: http://surl.li/ciftd.

Отже, важливо навчити дітей відповідальному ставленню до здоров'я, добробуту, безпеки та навколишнього середовища, їхньої соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, життєвих навиків, упевненості у собі.

Використані та основоположні джерела

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентностей у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» : Київ : Видавництво «Алатон», 2022. 232 с.

2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: http://surl.li/abjvt.

3. Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. URL: http://surl.li/ckkwu.

4. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Лист МОН № №4.5/2303-21 від 06.08.2021. URL: http://surl.li/ckerk.

5. Модельні навчальні програми. URL: http://surl.li/zxld.

6. Основи здоров'язбережної компетентності. Онлайн-курс. URL: http://surl.li/ckehi.

Методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Сумського ОІППО М.В. Кісільова

(Підпис наявний в оригіналі)